

Oznamovateľ ako rovnoprávny subjekt prípravného konania

Anotácia: Novelou Trestného poriadku účinnou dňom 01.03.2019 sa výrazne posilnilo postavenie oznamovateľa v trestnom konaní. Po novelizácii sa do Trestného poriadku implementovali ustanovenia zákona č. 54/2019 Z. z. o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti, na základe ktorých sa oznamovateľovi priznali práva, aké dovtedy prislúchali výhradne subjektom v trestnom konaní - poškodenému a obvinenému. Účelom tohto príspevku je ozrejmiť rozsah práv priznaných oznamovateľovi v prípravnom konaní a poukázať na nedokonalosť právnej úpravy, respektíve absenciu ustanovení Trestného poriadku v kontexte zákona o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti.

Kľúčové slová: oznamovateľ, subjekty trestného konania, prípravné konanie, procesné práva, nazeranie do spisu, navrhovanie dôkazov, doručovanie uznesení, efektívnosť trestného konania, účel trestného konania, kontraproduktívnosť.

Úvod

Základom pre spravodlivé rozhodnutie v trestnom konaní je náležité zistenie skutkového stavu, pričom orgány činné v trestnom konaní sú povinné vykonávať dokazovanie tak, aby bolo zaistené, že pri vykonaní dôkazu budú dodržané všetky ustanovenia Trestného poriadku a dôkaz bude použiteľný v ďalšom štádiu trestného konania, predovšetkým na hlavnom pojednávaní. Súčasné trendy trestného práva smerujú k predstave, že zákonnosť dokazovania sa zachová zvyšovaním procesných osôb a ich oprávnení. Po obeti, splnomocnencovi poškodeného a dôverníkovi, sa prijatím zákona č. 54/2019 Z. z. o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti rozšírilo prípravné konanie aj o osobu oznamovateľa, ktorá sa stáva *de facto* subjektom trestného konania s priamym dosahom na realizáciu úkonov a dĺžku prípravného konania. Prvá kapitola predstavuje úvod do samotného rozboru navrhovanej problematiky a je zameraná na okolnosti, ktoré predchádzali prijatiu novely Trestného poriadku a zároveň mali kontinuálny dopad na postavenie oznamovateľa. Druhá kapitola je venovaná postaveniu oznamovateľa ako samostatného subjektu prípravného konania, v rámci ktorej autorka poukazuje na absenciu elementárnych pojmov súčasnej právnej úpravy a zároveň v rámci úvah *de lege ferenda* ponúka možné riešenia. Rozborom konkrétnych procesných práv oznamovateľa sa autorka venuje v poslednej tretej kapitole.

1 RELEVANTNÁ PRÁVNÁ ÚPRAVA

Dňom 01.03.2019 nadobudla účinnosť novela zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok. Dôvodom novelizácie Trestného poriadku bolo prijatie zákona č. 54/2019 Z. z. z 30.01.2019 o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý zrušil zákon č. 307/2014 Z. z. o niektorých opatreniach súvisiacich s oznamovaním protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Vychádzajúc zo všeobecnej časti dôvodovej správy, návrh zákona č. 54/2019 Z. z. o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov bol predložený na rokovanie Národnej rady Slovenskej republiky na základe Programového vyhlásenia vlády na roky 2018 až 2020 (časť 5. „Posilniť úlohu štátu a ochranu verejného záujmu“, kapitola „Politika boja proti korupcii“) a v nadväznosti na plnenie opatrení z Akčného plánu na posilnenie Slovenskej republiky ako právneho štátu. Návrhom zákona sa zároveň reaguje na poznatky z aplikačnej praxe

k zákonu č. 307/2014 Z. z. o niektorých opatreniach súvisiacich s oznamovaním protispoločenskej činnosti, ktorý predstavoval v čase jeho prijatia dovtedy neexistujúci nástroj právnej ochrany tzv. whistleblowerov¹ (oznamovateľov, informátorov) pred takým konaním zo strany zamestnávateľa, respektíve jeho riadiacich zamestnancov, smerujúcim k „potrestaniu“ whistleblowera, ktoré nedosahovalo intenzitu trestného činu alebo správneho deliktu, ale bolo spôsobilé privodiť výrazný negatívny zásah do pracovného, prípadne aj rodinného a osobného života whistleblowera. **Zjednodušené povedané, cieľom tohto zákona bolo poskytnúť ochranu zamestnancom pred prípadnými postihmi, a tak ich motivovať pri oznamovaní protispoločenskej činnosti, o ktorej sa dozvedeli pri výkone svojho zamestnania.**

Uvedeným zákonom sa zároveň do právneho poriadku Slovenskej republiky zaviedlo viacero inštitútov ako ochrana v rámci trestného konania, ochrana v rámci konania o správnom delikte, vnútorný systém vybavovania podnetov whistleblowerov, odmena whistleblowerovi, pozastavenie účinnosti pracovnoprávneho úkonu smerujúceho voči whistleblowerovi inšpektorátom práce. Vychádzajúc z dôvodovej správy možno ďalej uviesť, že pôvodný zákon č. 307/2014 Z. z. už ďalej nepostačoval z dôvodu, že „*Aplikačná prax uplynulých takmer štyroch rokov poukázala aj na slabé miesta súčasnej právnej úpravy, ktoré nemohli byť v čase tvorby terajšieho zákona známe ani predvídané. Ukázalo sa, že terajší zákon sa nedostal do širšieho spoločenského povedomia, čo je jedna z príčin jeho nedostatočného využívania zo strany whistleblowerov, ako aj to, že je vhodnejšie uprednostniť zverenie poskytovania ochrany, ako aj propagáciu zákona a súvisiace činnosti samostatnému a na tento účel špecializovanému štátnemu orgánu, pred vykonávaním tejto činnosti inšpekciou práce, ktorá plní síce príbuzné úlohy, ale sleduje primárne iný cieľ. Taktiež sa ukázalo, že je potrebné prehodnotiť možnosť poskytnúť whistleblowerovi postavenie zúčastnenej osoby v trestnom konaní a intervenienta v civilnom sporovom konaní, čo súčasná právna úprava neumožňuje.*“ V nadväznosti na uvedené sa navrhuje prostredníctvom samostatných novelizačných článkov novelizovať Trestný poriadok, zákon o prokuratúre, zákon o bankách, zákon o dani z príjmov, zákon o poskytovaní právnej pomoci, zákon o inšpekcii práce, zákon o štátnej službe.

Podľa čl. II osobitnej časti dôvodovej správy sa vo vzťahu k Trestnému poriadku navrhovaná úprava dotkla deviatich bodov.

K bodu 1 (§ 54a)

Navrhuje sa upraviť procesné postavenie oznamovateľa rozšírením jeho práv o právo robiť návrhy na vykonanie dôkazov respektíve ich doplnenie ako aj právo predkladať dôkazy. Cieľom tejto úpravy je umožniť oznamovateľovi, ktorý je znály odbornej stránky problematiky, v oblasti ktorej sa vyšetruje podozrenie na spáchanie trestného činu, napomáhať orgánom činným v trestnom konaní vyhľadávať a zabezpečovať relevantné dôkazy za účelom ich vyhodnotenia v rámci trestného konania, a to najmä v prípadoch, kedy z povahy veci orgány činné v trestnom konaní nemusia nevyhnutne disponovať potrebnou odbornosťou. Taktiež sa navrhuje rovnaké procesné postavenie zveriť aj Úradu na ochranu oznamovateľov protispoločenskej činnosti, a to v tých prípadoch, ak oznamovateľ požiadal o poskytnutie ochrany a tá mu bola týmto úradom poskytnutá.

¹ Z anglického whistle-blower (v doslovnom preklade písač na píšťalke).

K bodom 2 až 9 (§ 69 ods. 1, § 206 ods. 5, § 214 ods. 4, § 215 ods. 5 a 6, § 216 ods. 5, § 218 ods. 3, § 228 ods. 6 a § 230 ods. 3 Trestného poriadku)

V kontexte bodu 1 a s cieľom umožniť oznamovateľom aktívne pôsobiť v procese odhaľovania trestnej činnosti a napomáhať orgánom činným v trestnom konaní zaisťovať dôkazy v predsúdnej etape trestného konania, sa v bodoch 2 až 9 navrhuje umožniť oznamovateľom nazeráť do spisov, rozšíriť notifikačnú povinnosť orgánov činných v trestnom konaní vo vzťahu k oznamovateľom pokiaľ ide o uznesenie o rozšírení obvinenia, uznesenia o zastavení, o podmienenom zastavení, o prerušení alebo o zastavení trestného stíhania, ako aj o opatreniach prokurátora v rámci jeho dozoru nad zákonnosťou pred začiatkom trestného konania a v rámci prípravného konania. Zároveň sa navrhuje, aby mohol oznamovateľ proti týmto procesným rozhodnutiam podať sťažnosť.²

Novelou Trestného poriadku sa uvedených deväť bodov premietlo do nasledovných zákonných ustanovení:

Bod 1. § 54a - Oznamovateľ

„(1) Oznamovateľ, ak nie je zároveň poškodený, má okrem iných práv ustanovených týmto zákonom právo robiť návrhy na vykonanie dôkazov alebo na ich doplnenie a predkladať dôkazy. Ustanovenie § 46 ods. 5 a 7 platí rovnako.

(2) Úrad na ochranu oznamovateľov protispoločenskej činnosti má rovnaké práva a povinnosti ako oznamovateľ, ak sa oznamovateľovi poskytuje ochrana v pracovnoprávnom vzťahu podľa osobitného predpisu.“

Bod 2. § 69 odsek 1 - Nazeranie do spisov

„Obvinený, obhajca, poškodený, oznamovateľ, ak nie je zároveň poškodeným a zúčastnená osoba, splnomocnenec, ustanovený opatrovník, probačný a mediačný úradník, vyšší súdny úradník a súdny tajomník majú právo nazeráť do spisov s výnimkou zápisnice o hlasovaní a časti spisu obsahujúcej údaje o totožnosti chráneného svedka, ohrozeného svedka alebo svedka, ktorého totožnosť je utajená, a krycie údaje o totožnosti agenta, robiť si z nich výpisky a poznámky a obstarávať si na svoje trovy kópie spisov a ich častí; také trovy neuhrádza probačný a mediačný úradník, vyšší súdny úradník a súdny tajomník. Také isté právo má zákonný zástupca obvineného, poškodeného a zúčastnenej osoby, ak tieto osoby sú pozbavené spôsobilosti na právne úkony alebo ich spôsobilosť na právne úkony je obmedzená. Iné osoby tak môžu urobiť so súhlasom predsedu senátu a v prípravnom konaní so súhlasom orgánu činného v trestnom konaní, len ak je to potrebné na uplatnenie ich práv.“

Bod 3. § 206 odsek 5 - Vznesenie obvinenia, sa na konci pripája táto veta: *„O uznesení o rozšírení obvinenia policajt bez meškania upovedomí oznamovateľa a poškodeného.“*

Bod 4. § 214 odsek 4 - Postúpenie veci

„Proti uzneseniu podľa odseku 1 môže obvinený a poškodený a oznamovateľ podať sťažnosť, ktorá má odkladný účinok.“

² Dôvodová správa k zákonu č. 54/2019 Z. z. o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Bod 5. § 215 odseky 5 a 6 - Zastavenie trestného stíhania

„(5)Uznesenie o zastavení trestného stíhania sa doručuje obvinenému, poškodenému a oznamovateľovi, ak nie je zároveň poškodeným; uznesenie policajta sa najneskôr do 48 hodín doručí aj prokurátorovi.

(6)Obvinený, poškodený a oznamovateľ môžu proti uzneseniu o zastavení trestného stíhania okrem dôvodu podľa odseku 1 písm. g) a obvinený aj podľa odseku 3 podať sťažnosť, ktorá má odkladný účinok.“

Bod 6. § 216 odsek 5 - Podmienečné zastavenie trestného stíhania

„Uznesenie o podmienečnom zastavení trestného stíhania sa doručuje obvinenému, poškodenému a oznamovateľovi, ak nie je zároveň poškodeným; obvinený, poškodený a oznamovateľ môžu proti nemu podať sťažnosť, ktorá má odkladný účinok.“

Bod 7. § 218 odsek 3 - Podmienečné zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného

„Uznesenie o podmienečnom zastavení trestného stíhania sa doručuje obvinenému, poškodenému a oznamovateľovi, ak nie je zároveň poškodeným; obvinený, poškodený a oznamovateľ môžu proti nemu podať sťažnosť, ktorá má odkladný účinok.“

Bod 8. § 228 ods. 6 - Prerušenie trestného stíhania

„Uznesenie podľa odsekov 1 až 5 sa doručuje obvinenému, poškodenému a oznamovateľovi, ak nie je zároveň poškodeným; obvinený, poškodený a oznamovateľ majú právo proti nemu podať sťažnosť.“

Bod 9. § 230 ods. 3 - Dozor prokurátora „Prokurátor podľa odseku 2 písm. e) rozhoduje uznesením, ak zrušuje uznesenie policajta. Toto uznesenie sa doručuje obvinenému, poškodenému a oznamovateľovi, ak nie je zároveň poškodeným.“³

2 OZNAMOVATEĽ AKO ROVNOPRÁVNÝ SUBJEKT PO ZAČATÍ TRESTNÉHO STÍHANIA

Oznamovateľ bol z hľadiska periodicity trestného konania, do novely Trestného poriadku, spojený s predprípravnou fázou trestného konania a svoje práva realizoval práve pred začatím trestného stíhania. Pokiaľ sa oznamovateľ po začatí trestného stíhania nepretransformoval do procesného postavenia poškodeného (výnimočne obvineného) v zásade už nemal v prípravnom konaní ako svedok dosah na prebiehajúce konanie.⁴

Jedným z účelov zákona č. 54/2019 Z. z. o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti (ďalej len „zákon o ochrane protispoločenskej činnosti“), na ktorý nadviazal Trestný poriadok dňom 01.03.2019, je úprava podmienok poskytovania ochrany osobám v pracovnoprávnom vzťahu v súvislosti s oznamovaním kriminality alebo inej protispoločenskej činnosti (ďalej len „protispoločenská činnosť“).⁵ V zmysle § 2 písm. a) tohto zákona sa za oznamovateľa považuje **fyzická osoba, ktorá sa v súvislosti s výkonom svojho zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie dozvedela o závažnej protispoločenskej činnosti a urobila o tom v dobrej viere⁶ oznámenie. Za oznamovateľa**

³ Bližšie k tomu pozri: ČENTÉŠ, J. a kol. *Trestný poriadok*, Veľký komentár, 4. aktualizované vydanie, Žilina: Eurokódex, 2019, s. 1040.

⁴ Pozri obdobne STRHOLEC, M. *Pár poznámok k novelizácii zákonom č. 54/2019 Z. z.*, s. 5.

⁵ Podľa § 1 ods. 1 písm. a) zákona o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti.

⁶ Podľa § 2 písm. h) zákona o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti sa konaním v dobrej viere rozumie konanie fyzickej osoby, ktorá vzhľadom na okolnosti, ktoré sú jej známe a vedomosti, ktoré v čase

sa bude považovať aj jemu blízka osoba, ak je v pracovnoprávnom vzťahu⁷ k tomu istému zamestnávateľovi. Z uvedeného je teda zrejmé, že pôvodným zámerom zákonodarcu nebolo poskytnúť ochranu všetkým oznamovateľom, ale len oznamovateľom protispoločenskej činnosti, pod ktorou činnosťou je potrebné rozumieť „konanie, ktoré je trestným činom“, ako aj „konanie, ktoré je priestupkom alebo iným správnym deliktom; za inú protispoločenskú činnosť sa považuje aj konanie, ktoré nie je priestupkom alebo iným správnym deliktom, ale pôsobí negatívne na spoločnosť“⁸.

Na účely zákona o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti sa podľa § 2 písm. d) citovaného zákona za závažnú protispoločenskú činnosť považuje:

1. trestný čin poškodzovania finančných záujmov Európskej únie podľa § 261 až 263 Trestného zákona, trestný čin machinácií pri verejnom obstarávaní a verejnej dražbe podľa § 266 až 268 Trestného zákona, trestné činy verejných činiteľov podľa § 326 až 327a Trestného zákona alebo trestné činy korupcie podľa § 328 až 336b Trestného zákona,
2. trestný čin, za ktorý Trestný zákon ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby prevyšujúcou tri roky,
3. správny delikt, za ktorý možno uložiť pokutu s hornou hranicou určenou výpočtom, alebo
4. správny delikt, za ktorý možno uložiť pokutu s hornou hranicou vo výške najmenej 30 000,- eur.

V nadväznosti na uvedené, v novelizovanom Trestnom poriadku nenachádzame blanketové ustanovenie odkazujúce na definíciu oznamovateľa „v pracovnoprávnom vzťahu v súvislosti s oznamovaním kriminality alebo inej protispoločenskej činnosti“ v kontexte zákona o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti, z čoho logicky vyplýva, že v trestnom konaní je potrebné „oznamovateľa protispoločenskej činnosti“ zaradiť pod univerzálnu definíciu „oznamovateľa“. Povedané inak, ako oznamovateľa je za súčasného právneho stavu potrebné považovať **každú fyzickú osobu**, ktorá urobila podanie v zmysle § 62 Trestného poriadku o spáchaní **akéhokoľvek trestného činu a nielen o závažnej protispoločenskej činnosti**.

Uvedená predikcia - splnenie formálnej podmienky podať trestné oznámenie - zároveň spôsobuje, že každý oznamovateľ sa po začatí trestného stíhania *de facto* stáva samostatným subjektom prípravného konania a v konaní pred súdom stranou. Tento záver vyplýva priamo z ustanovenia § 10 ods. 11 Trestného poriadku, ktoré zostalo po novele Trestného poriadku v nezmenenom znení: „*Subjektom trestného konania je každý, kto má a vykonáva vplyv na priebeh konania a komu tento zákon na uskutočnenie tohto vplyvu priznáva určité procesné práva alebo ukladá povinnosti. V konaní pred súdom je stranou ten, proti komu sa vedie trestné konanie, poškodený, zúčastnená osoba a prokurátor, rovnaké postavenie ako strana má aj zástupca občianskeho združenia, dôveryhodná osoba, ako aj iná osoba, na ktorej návrh alebo žiadosť sa konanie vedie alebo ktorá podala opravný prostriedok, a v konaní proti mladistvému aj orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Ak sa v tomto zákone používa pojem strana, rozumie sa tým v predsúdnom konaní aj subjekt trestného konania, ak z jednotlivého ustanovenia nevyplýva niečo iné.*“

oznámenia má, sa odôvodnene domnieva, že uvádzané skutočnosti sú pravdivé; v pochybnostiach sa konanie považuje za konanie v dobrej viere, dovtedy, kým sa nepreukáže opak.

⁷ Podľa § 2 písm. e) zákona o ochrane oznamovateľov je pracovnoprávnym vzťahom pracovný pomer, obdobný pracovný vzťah, štátnozamestnanecký pomer alebo služobný pomer.

⁸ Pozri § 3 a § 4 zákona č. 583/2009 Z. z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon o ochrane oznamovateľa protispoločenskej činnosti v ustanovení § 2 písm. b) a písm. c), na rozdiel od Trestného poriadku, zároveň rozlišuje dva pojmy - oznámenie a kvalifikované oznámenie. **Oznámením** sa rozumie uvedenie skutočností, ktoré sa týkajú protispoločenskej činnosti, o ktorých sa osoba dozvedela v súvislosti s výkonom svojho zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie, alebo v súvislosti s činnosťou vo verejnom záujme. **Kvalifikované oznámenie** je také, ktoré môže prispieť alebo prispelo k objasneniu závažnej protispoločenskej činnosti alebo k zisteniu alebo usvedčeniu páchateľa. Pri kvalifikovanom oznámení je poskytnutá ochrana dôraznejšia a pre oznamovateľa jednoduchšia.

Pokiaľ oznamovateľ požiada súčasne s trestným oznámením alebo počas trestného konania o poskytnutie ochrany v pracovnoprávnom vzťahu, vzniká povinnosť na strane prokurátora dôsledne rozlišovať obsah oznámenia z hľadiska jeho presahu na závažnú protispoločenskú činnosť, ktorá je trestným činom, a to z dôvodu rozhodnutia o poskytnutí ochrany (s následným priznaním inštitútu chráneného oznamovateľa, prípadne aj jeho blízkej osobe), alebo v opačnom prípade, nevyhovením žiadosti s písomným odôvodnením neposkytnutia takejto ochrany.

Zhrnúc vyššie uvedené možno dospieť k záveru, že novela Trestného poriadku nereagovala na zámer predkladateľa zákona o ochrane oznamovateľa protispoločenskej činnosti precízne, a preto v rámci úvah *de lege ferenda* by bolo vhodné zaviesť do Trestného poriadku pojem **kvalifikované oznámenie** respektíve **kvalifikované podanie**, na základe ktorého by sa od „všeobecného“ oznamovateľa dôsledne odlíšil „oznamovateľ protispoločenskej činnosti“, ktorému mala byť v zmysle uvedeného zákona primárne poskytnutá legislatívna ochrana ako aj informácie s výsledkom preverenia jeho oznámenia, a až na základe takto dôsledne rozlíšenej osoby oznamovateľa, následne v prípravnom konaní rozšírený okruh subjektívnych procesných práv vrátane **práva na poskytnutie ochrany v rámci trestného konania**⁹.

Napriek evidentným rozporom *de lege lata* a nastoleným otázkam *de lege ferenda* v súčasnosti platí výsledok, že **každá osoba podávajúca trestné oznámenie má po začatí trestného stíhania vplyv na trestné konanie bez ohľadu na to, aký skutok je predmetom dokazovania a či sa tento skutok priamo dotýka oznamovateľa**. To sa osobitne vzťahuje na prípady, keď oznamovateľ podá trestné oznámenie o skutku, o ktorom má vedomosť len z masovokomunikačných prostriedkov. Oznamovateľ postavený na úroveň subjektu trestného konania má možnosť ovplyvňovať rozsah dokazovania a vykonateľnosť jednotlivých dôkazov, o ktoré sa bude napokon opierať samotné rozhodnutie orgánu činného v trestnom konaní, prostredníctvom priznaných práv a oprávnení, ktoré si rozoberieme v nasledujúcej časti tohto príspevku.

3 ŠPECIFICKÉ PRÁVA SVEDKA-OZNAMOVATEĽA V PRÍPRAVNOM KONANÍ

Prípravným konaním v zmysle legálnej definície uvedenej v § 10 ods. 15 Trestného poriadku rozumieme úsek od začatia trestného stíhania, do podania obžaloby, návrhu na schválenie dohody o uznaní viny a prijatí trestu alebo právoplatnosti rozhodnutia orgánu činného v trestnom konaní vo veci samej. Prípravné konanie je v poradí druhým štádiom trestného konania uplatňovaného v Slovenskej republike, a zároveň aj obligatónym štádiom predsúdneho konania. Podľa § 201 ods. 2 majú byť v priebehu prípravného konania orgánmi činnými v trestnom konaní čo najrýchlejšie a v potrebnom rozsahu objasnené všetky skutočnosti dôležité pre posúdenie prípadu vrátane osoby páchateľa a následkov činu. Vychádzajúc z legálnej definície prípravného konania, ako aj z uvedeného ustanovenia Trestného poriadku, jeho základnou úlohou je zabezpečiť podklady pre rozhodnutie, či má

⁹ Bližšie pozri § 3 a 4 zákona o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti.

byť podaná obžaloba alebo návrh na schválenie dohody o vine a treste a vecou sa má zaoberať súd, alebo zabezpečiť podklady pre iné rozhodnutie vo veci samej, teda či sa má od ďalšieho trestného stíhania dočasne alebo natrvalo upustiť. Možno teda povedať, že prípravné konanie je dôležitým štádiom trestného konania a že jeho riadne vykonanie je často rozhodujúce pre výsledok celého trestného konania.¹⁰ Z pohľadu optimalizácie prípravného konania sa v kruhoch odbornej právnickej verejnosti už dlhšie intenzívne diskutuje o prijatí konceptu, aby bolo trestné konanie do štádia podania obžaloby striktne neverejné s minimálnou ingerenciou obvineného a poškodeného, a tým sa efektívnejšie dosiahol účel trestného konania. V súvislosti s nastolenou témou príspevku sa preto logicky vynára otázka „*Je posilnenie práv oznamovateľa na prospech dosiahnutia účelu trestného konania?*“ Odpoveď na túto otázku sa pokúsime nájsť pri rozbere konkrétnych procesných práv, ktoré zákon v prípravnom konaní oznamovateľovi priznáva.

3.1 Právo navrhovať a predkladať dôkazy

Význam svedka-oznamovateľa robiť návrhy na vykonanie dôkazov, prípadne ich doplnenie ako aj právo predkladať dôkazy v prípravnom konaní, je podľa dôvodovej správy zákona o ochrane oznamovateľa protispoločenskej činnosti daný tým, že ide „*o osobu znalú odbornej problematiky, v oblasti ktorej sa vyšetruje podozrenie zo spáchania trestného činu, a ktorá bude napomáhať orgánom činným v trestnom konaní vyhľadávať a zabezpečovať relevantné dôkazy za účelom ich vyhodnotenia v rámci trestného konania, a to najmä v prípadoch, kedy z povahy veci orgány činné v trestnom konaní nemusia nevyhnutne disponovať potrebnou odbornosťou*“. Pre úplnosť sa ale žiada uviesť, že už v samotnej dôvodovej správe absentuje, akú odbornú problematiku mal zákonodarca na mysli, a ako, teda prostredníctvom akých dôkazných prostriedkov, si v praxi predstavoval zo strany oznamovateľa napomáhanie orgánom činným v trestnom konaní pri vyhľadávaní a zabezpečovaní dôkazov v naznačených prípadoch. V konečnom dôsledku zostáva nezodpovedaný aj samotný spôsob overenia fundovanej stránky oznamovateľa v tom – ktorom odbore respektíve oblasti, v ktorej má byť nápomocný orgánom činným v trestnom konaní. V jednom však možno s navrhovateľom súhlasiť, a to, že orgány činné v trestnom konaní nemusia disponovať potrebnou odbornosťou, pretože za týmto účelom využívajú odborné znalosti osôb na to určených a v súlade s postupmi Trestného poriadku (§ 141, § 142 § 151). Zákonnú definíciu uvedeného návrhu napokon nenachádzame v ustanoveniach zákona o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti, a samotný Trestný poriadok sa v tejto súvislosti iba v stručnosti doplnil o ustanovenie §54a, ktoré znie: „*Oznamovateľ, ak nie je zároveň poškodený, má okrem iných práv ustanovených týmto zákonom právo robiť návrhy na vykonanie dôkazov alebo na ich doplnenie a predkladať dôkazy. Ustanovenie § 46 ods. 5 a 7 platí rovnako*“.

3.2 Právo nazeráť do spisu

Najvýraznejším právom svedka-oznamovateľa priznaným v prípravnom konaní po novele Trestného poriadku je **právo nazeráť do spisu**. Oznamovateľ má podľa § 69 ods. 1 Trestného poriadku „*právo nazeráť do spisov s výnimkou zápisnice o hlasovaní a časti spisu obsahujúcej údaje o totožnosti chráneného svedka alebo svedka, ktorého totožnosť je utajená o totožnosť agenta, robiť si z nich výpisky a poznámky a obstarávať si na svoje trovy kópie spisov a ich častí ...*“ V praxi to teda znamená, že osoba oznamovateľa, ak nie je zároveň poškodeným, má právo v prípravnom konaní oboznamovať sa s obsahom výpovedí svedkov, obvineného, poškodeného vrátane ich dátumov narodenia, bydliska a podobne, ale aj s ich

¹⁰ IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné II*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 35.

podnetmi, sťažnosťami a ďalšími písomnosťami. Pri priznaní tohto práva musí orgán činný v trestnom konaní po začatí trestného stíhania dôsledne rozlišovať iba medzi svedkom a svedkom-oznamovateľom. Ako uvádza Prokeinová: „Svedkom je fyzická osoba rozdielna od obvineného, ktorá bola predvolaná na podanie svedeckej výpovede o skutočnostiach dôležitých pre trestné konanie, ktoré sama vnímala svojimi zmyslami, bola schopná si ich zapamätať a zároveň ich aj v rámci trestného konania reprodukovať – podávať svedectvo o istej udalosti.“¹¹ Svedkom-oznamovateľom sa rozumie **osoba svedka, ktorá súčasne splní formálnu podmienku podania trestného oznámenia** bez ohľadu na obsah oznámených skutočností a jeho význam k oznamovaným skutočnostiam.

Je pochopiteľné, že zákonodarca mal zámer rozšíriť procesné práva oznamovateľa, ale vychádzajúc zo skúseností aplikačnej praxe **sme toho názoru, že nemal pripustiť právo na nahliadanie do spisu osobe oznamovateľa, pokiaľ k trestnej veci nemá žiadny špecifický vzťah a nerealizuje si prostredníctvom tohto úkonu svoje práva, ale častokrát iba svoj záujem.** Ak chcel zákonodarca týmto krokom posilniť kontrolnú úlohu oznamovateľa pri vybavovaní jeho trestného oznámenia, z hľadiska efektivity konania sa javí tento krok skôr ako kontraproduktívny. Už dnes sme svedkami toho, koľko informácií sa dostáva na verejnosť v citlivých medializovaných kauzách ešte počas (neverejného) prípravného konania.

Právo na nazeranie do spisov zásadne neobmedzuje ani § 69 ods. 5 Trestného poriadku, ktorý stanovuje, že pri povoľovaní nazerať do spisov je nevyhnutné urobiť také opatrenia, aby boli zachované utajované skutočnosti, obchodné tajomstvo, daňové tajomstvo, poštové tajomstvo alebo telekomunikačné tajomstvo s upozornením na ustanovenie trestných činov podľa § 264 - Ohrozenie obchodného, bankového, poštového, telekomunikačného a daňového tajomstva a § 374 - Neoprávnené nakladanie s osobnými údajmi. Jediným zákonným ustanovením umožňujúcim orgánu činnému v trestnom konaní odoprieť nazretie do spisu je § 69 ods. 2 Trestného poriadku, za predpokladu, že existujú závažné dôvody, najmä ak v spise nemožno urobiť také opatrenia, ktoré by zabránili zmareniu alebo podstatnému sťaženiu dosiahnutia účelu trestného stíhania. Posúdenie závažnosti dôvodov je individuálnym rozhodnutím orgánu činného v trestnom konaní, odôvodnenosť ktorého v konečnom dôsledku preskúma prokurátor na žiadosť osoby, ktorej sa odmietnutie týka.

3.3 Právo na doručovanie rozhodnutí

Do novelizácie Trestného poriadku zákon po začatí trestného stíhania priznával oznamovateľovi právo na doručovanie upovedomení viažucích sa na meritórne rozhodnutie o trestnom oznámení – upovedomenie o začatí trestného stíhania podľa § 199 ods. 1 Trestného poriadku a upovedomenie o vznesení obvinenia podľa § 206 ods. 1 Trestného poriadku, a z meritórnych rozhodnutí iba uznesenie o postúpení veci podľa § 214 Trestného poriadku, voči ktorému zákon nepripúšťal sťažnosť. Tým, že sa oznamovateľ po novele stal subjektom trestného konania postaveného na úroveň poškodeného, sú mu po začatí trestného stíhania až do vznesenia obvinenia doručované rozhodnutia s právom na podanie sťažnosti proti:

- uznesenie o postúpení vecí podľa § 214 Trestného poriadku,
- uznesenie o zastavení trestného stíhania podľa § 215 Trestného poriadku,
- uznesenie o podmiennečnom zastavení trestného stíhania podľa § 216 Trestného poriadku,
- uznesenie o podmiennečnom zastavení trestného stíhania spolupracujúceho obvineného podľa § 218 Trestného poriadku,

¹¹ PROKEINOVÁ, M. 2009. *Dokazovanie a jednotlivé dôkazné prostriedky v trestnom procese*, I. vydanie. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, s. 40.

- uznesenie o prerušení trestného stíhania podľa § 228 ods. 1 Trestného poriadku,
- uznesenie prokurátora podľa § 230 ods. 2 písm. e) Trestného poriadku, ktorým zrušuje uznesenie policajta, voči ktorému zákon nepripúšťa sťažnosť.

Uvedené analogicky platí aj vo vzťahu k uzneseniu o pokračovaní v trestnom stíhaní podľa § 228 ods. 5 Trestného poriadku, ktoré sa medzi vybranými druhmi rozhodnutí nenachádza. **S týmto postupom zákonodarcu v zásade súhlasíme, pretože predchádzajúca právna úprava bola voči oznamovateľovi nevyvážená,** keďže z uznesení pripúšťala možnosť doručovať iba uznesenie o postúpení veci podľa § 214 ods. 1 Trestného poriadku, proti ktorému paradoxne oznamovateľ nemal právo podať sťažnosť. Voči všetkým rozhodnutiam vydaným v prípravnom konaní má oznamovateľ právo podávať opravné prostriedky. Nad rámec uvedeného je potrebné uviesť, že každé uznesenie orgánu činného v trestnom konaní musí byť riadne odôvodnené, t. j. musí obsahovať všetky relevantné dôkazy vykonané a zabezpečené v súlade so zásadou zistenia skutkového stavu veci bez dôvodných pochybností. Z hľadiska splnenia podmienky preskúmateľnosti, uznesenie musí obsahovať hodnotiace úvahy orgánu činného v trestnom konaní v zmysle zásady voľného hodnotenia dôkazov jednotlivo i vo vzájomnej súvislosti v kontexte vykonaných a zabezpečených dôkazov, z ktorých orgán činný v trestnom konaní vychádzal pri vydaní príslušného rozhodnutia. Na podklade takto kvalitne spracovaného uznesenia by mal oznamovateľ prehľad o priebehu dokazovania, a to bez potreby jeho osobnej intervencie spočívajúcej v nazretí do spisu a oboznamovaní sa s vyvíjajúcou dôkaznou situáciou počas „živej“ trestnej veci.

3.4 Právo na podanie žiadosti o preskúmanie postupu policajta

Nemenej významnou a diskutovanou otázkou je, či novela Trestného poriadku zároveň spôsobila, že oznamovateľ sa *per analogiam* v prípravnom konaní radí medzi aktívne legitimované subjekty oprávnené podať žiadosť o preskúmanie postupu vyšetrovateľa podľa § 210 Trestného poriadku. Podľa tohto ustanovenia *„obvinený, poškodený a zúčastnená osoba majú právo kedykoľvek v priebehu vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania žiadať prokurátora, aby bol preskúmaný postup policajta, najmä aby boli odstránené prietahy alebo iné nedostatky vo vyšetrovaní alebo skrátenom vyšetrovaní. Policajt musí žiadosť prokurátorovi bez meškania predložiť. Prokurátor je povinný žiadosť preskúmať a o výsledku žiadateľa upovedomiť“*. Zákonodarca v tomto ustanovení neuvádza oznamovateľa tak jednoznačne ako pri nazeraní do spisov podľa § 69 ods. 1 Trestného poriadku. Právo preskúmať postup policajta Trestný poriadok pripúšťa v postupe pred začatím trestného stíhania v § 198 ods. 2, v zmysle ktorého *„Prokurátor preskúma postup policajta podľa § 197, ak ho o to požiada oznamovateľ alebo poškodený najneskôr do 30 dní, a výsledok preskúmania im zašle bez meškania.“* Podľa dôvodovej správy k Trestnému poriadku, preskúmanie postupu policajta na podklade žiadosti spočíva v tom, že oznamovateľ alebo poškodený môže žiadať o preskúmanie postupu policajta od podania trestného oznámenia do vydania rozhodnutia podľa § 197 Trestného poriadku a zároveň po uplynutí zákonnej sťažnostnej lehoty proti rozhodnutiu podľa § 197 Trestného poriadku. Na základe doručenej žiadosti prokurátor bezodkladne vyžiada od príslušného policajta spis. Policajt, ktorý predkladá žiadosť, predloží celý spisový materiál týkajúci sa veci spolu so svojim eventuálnym vyjadrením. Prokurátor preskúmava skutočnosti uvedené v žiadosti. V prípade nanovo uplatnených alebo skôr neznámych relevantných skutočností môže eventuálne vydať pokyn na doplnenie trestného oznámenia a opätovné, zákonu zodpovedajúce rozhodnutie

vo veci. V prípade neopodstatnenej žiadosti, túto odloží bez vykonania. O výsledku bezodkladne upovedomí žiadateľa v stanovenej lehote 30 dní.¹²

Právna prax zaujíma k preskúmaniu postupu policajta v prípravnom konaní na základe žiadosti svedka-oznamovateľa odlišné názory, avšak z pohľadu účelu prípravného konania nevidíme význam v priznaní tohto práva osobe oznamovateľa v tomto štádiu trestného konania, ale práve naopak, vidíme možné negatívne následky na priebeh prípravného konania hlavne v situáciách, keď svedok-oznamovateľ týmto inštitútom „kontroluje“ postup policajta pokiaľ dôkazná situácia nezodpovedá jeho záverom prípadne vyšetrovanie sa neuberá podľa jeho predstáv alebo z dôvodu, že policajt nevyhoví jeho návrhom. Pri absencii elementárnych základov trestného práva, prípadne ich svojvoľným výkladom, ako aj praktických skúseností z oblasti vyšetrovania, sú takéto zásahy zo strany oznamovateľa skôr priťažujúce a často majú negatívny dopad na rozsah dokazovania ako aj samotnú dĺžku prípravného konania. Ostáva iba dúfať, že v praxi sa len ojedinele vyskytnú takéto prípady, s ktorými sa orgány činné v trestnom konaní vysporiadajú zjavne individuálne, kým sa neprijme jednotný výklad.

Záver

Trestný poriadok sa aj po rekodifikácii mení až príliš často, a napriek tomu efektivita trestného konania nedosahuje uspokojivú úroveň. Z pohľadu efektívneho prípravného konania sa na jednej strane kladie dôraz na vyhľadávanie a zabezpečovanie dôkazov smerujúcich k čo najrýchlejšiemu ukončeniu veci, na strane druhej sa Trestný poriadok rozširuje o subjekty a ďalšie procesné oprávnenia, s ktorými sa orgány činné v trestnom konaní musia zaoberať. Zmysel predostretej novely Trestného poriadku v aplikačnej praxi nenachádza adekvátne opodstatnenie a v niektorých prípadoch môže doslova spôsobiť zmenu charakteru a účelu prípravného konania. Verím, že v budúcnosti budú do legislatívneho procesu zapojené aj orgány činné v trestnom konaní realizujúce prípravné konanie, a v rámci návrhov *de lege ferenda* naznačených v tomto príspevku im bude poskytnutý priestor na diskusiu, ktorá je nevyhnutným predpokladom pre prijatie ďalších procesov a krokov, výsledkom ktorých by mali byť kvalitatívne legislatívne zmeny.

Literatúra

- ČENTÉŠ, J. a kol. 2019. *Trestný poriadok, Veľký komentár, 4. aktualizované vydanie*. Žilina: Eurokódex, s. 1040. ISBN 978-80-8155-087-4.
- Dôvodová správa k Zákonu č. 54/2019 Z. z. o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- IVOR, J. a kol. 2017. *Optimalizácia prípravného konania trestného*, Praha: Leges, s. 608. ISBN 978-80-7502-216-5.
- IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. 2017. *Trestné právo procesné II*. Bratislava: Wolters Kluwer, s. 492. ISBN 978-80-8168-618-4.
- MANDALÍK, R. *Základné zásady trestného konania v predprípravnom konaní*. In: Justičná revue, č. 11, roč. 2012, s. 1315-1323.
- PROKEINOVÁ, M. 2009. *Dokazovanie a jednotlivé dôkazné prostriedky v trestnom procese*, I. vydanie. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, s. 107. ISBN 978-80-7160-279-8.

¹² MANDALÍK, R. *Základné zásady trestného konania v predprípravnom konaní*. In: Justičná revue, č. 11, roč. 2012.

STRHOLEC, M. *Pár poznámok k novelizácii zákonom č. 54/2019 Z. z.* [online] Dostupné z: www.pravnelisty.sk.

ŠÁNDOR, M. *Nové práva oznamovateľa v trestnom konaní s akcentom na nazeranie do spisov.* [online] Dostupné z: www.poradcapolicajta.sk.

Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov

Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

Zákon č. 54/2019 Z. z. o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 583/2009 Z. z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Keywords: reporting person, parties in the criminal proceedings, preliminary criminal proceedings, procedural rights, access to files, evidence drafting, documents of resolution delivery, effectiveness of the criminal proceedings, purpose of criminal proceedings, counter-productivity.

Summary

The Criminal Procedure Code changes too often, even after the recodification, and yet the effectiveness of the criminal proceedings does not achieve the desired level. From the effective preliminary criminal procedure point of view, the emphasis is placed on finding and securing the evidence in order to finalize the case as soon as possible. On the other hand, the Criminal Procedure Code is being extended of the entities and other procedural authorizations that law enforcement authorities have to deal with. The purpose of the presented amendment of the Criminal Procedure in application practice does not constitute adequate justification and in some cases it may literally cause a change in the nature and purpose of the preliminary criminal procedure. I believe that the law enforcement authorities will be involved in the legislative process in the future, and in the context of the *de lege ferenda* proposals outlined in this paper, law enforcement authorities will be given a room for discussion. This is a prerequisite for adoption of further processes and for taking necessary measures, which should result into qualitative legislative changes.

*mjr. JUDr. Veronika Poliaková
externá doktorandka Právnickej fakulty
Trnavskej univerzity v Trnave
starší vyšetrovateľ
Krajské riaditeľstvo PZ v Banskej Bystrici
odbor kriminálnej polície
9. mája č. 1
974 01 Banská Bystrica
e-mail: veronika.poliakova@minv.sk*

Recenzent: prof. JUDr. Jaroslav Klátik, PhD.